

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_4B_16_Religionistika
TÉMA SADY:	Filozofie, religionistika, náboženství
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Červen 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Religionistika

Anotace:

Výukový materiál je určen pro předmět základy společenských věd ve 4. ročníku.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně.

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Ivan Odilo Štampach: Přehled religionistiky

Religionistika jako obor je neutrální, nepředpojatá, není ve službách žádného náboženství a neslouží také ideologickému boji s náboženstvím. S různě motivovaným zájmem těch, kdo přemýšlejí a píší o náboženství, však musí počítat. Koná své dílo vedle těch, kdo náboženství zevnitř nebo zvenčí hodnotí, a nejen vedle nich, nýbrž společně s nimi.

V religionistice jde o náboženství. Jisté potíže jsou již s tím, co vše náboženství je a kde a jak jednoznačné jsou tematické hranice religionistického zájmu. Chceme-li náboženství prohlásit za předmět (objekt) religionistiky, zapomněli jsme, že náboženství je jev lidského života a o člověku sotva můžeme říci, že je objektem, respektive předmětem. Zpředmětnění či zvěcnění člověka v teorii má nebezpečné praktické důsledky. Je nutné respektovat a hájit proti objektivitě lidskou subjektivitu. Bylo by ovšem možno namítnout, že člověk je subjektem sám o sobě, ale že se může stát objektem vědeckého bádání. Že tedy věda jeho subjektivitu objektivuje.

Humanitní obory se v éře akademické vlády pozitivismu snažily napodobovat objektivitu exaktní přírodovědy. Například psychologie se musela vzdát zájmu o psychiku, o lidské vnitřní prožívání, které je subjektivní a není empiricky přímo dostupné. Musela se stát vědou o lidském chování (angl. behaviour), přeměnila se na behaviorální bádání. Podobně ekonomie se plně zaměřila na matematicky zachytitelné neosobní vztahy hodnot a pozapomněla, že hospodaření a práce jsou lidskými projevy, projevy lidské péče o sebe a o svět.

V této knize budeme vycházet z jednoduché strukturálně orientované definice navazující na domácí tradici oboru:

Náboženství je vztah člověka k transcendentní skutečnosti

Logickým rodem v této aristotelsky pojaté definici náboženství je lidský *vztah* k nějakému protějšku. Specifická diference vystihuje tento protějšek, a sice v našem případě jako transcendentní skutečnost.

Jak bylo uvedeno, někteří autoři cítí potřebu vymezit vztah člověka k předmětu náboženství jako vztah zahrnující také *úctu*. Zdálo by se, že dát tento pojem do definice náboženství znamená zachytit právě to, co je typické pro náboženství. Umožnilo by to odlišit náboženství od vztahu, který má ráz čistě intelektuálního zájmu o transcendenci. Kdybychom tomuto přání bez odporu vyhověli, patřily by do extenze definovaného termínu teistická náboženství, ale nejasná, těžko určitelná by byla pozice neteistických směrů (buddhismus, advaitavédantvédanta, konfucianství). Přesto ale tušíme, že něco podobného by mělo definici doplnit nebo komentovat. Tím, co může být dodáno, je to, že transcendence je chápána jako *numinósní*, respektive *sakrální*. To zahrnuje personalisticky chápanou úctu (od člověka k Bohu či bohům a bohyním), ale platí to i o zmíněných náboženstvích, která uctívané prostě neobsahují. Mluvíme-li o *posvátném* (*sakrálním*, *numinósním*), klademe rozdíl posvátného a profánního či světského. Posvátné je to, co v sobě koncentruje hodnoty a svědčí o přítomnosti čehosi, co je z „druhého břehu“, čehosi zcela jiného. Je to podle Rudolfa Otta tajemství vzbuzující bázeň a úžas, ať už je dodatečně (při inter-

pretaci náboženství) vyloženo teologicky, psychologicky, či fenomenologicky.

Z hlediska zde navrženého dělení jsou neteistickými náboženstvími ta, u nichž absolutní, přesazná skutečnost je v zásadě interpretována nepersonalisticky, případně se personalistický výklad pokládá za méně hodnotný. Zdá se, že čínské národní náboženství v jeho konfuciánské verzi upustilo od raných vyjádření o osobním Bohu (Ťien Šang ťi) či bozích a mluví neutrálně o Nebesích (Ťien), i když v lidovém náboženství k tomu přistupují duchové předků a různé podřadné jakoby božské bytosti. Taoismus, jak je prezentován ve svých počátcích, je asi opravdu spíše filozofující (či přesněji sapienciální) směr. Náboženský taoismus (ťiao tao) je pozdějším výsledkem této reformy.

Teistická náboženství raději dávají transcendentní skutečnosti osobní rysy. Tendenci k personalizaci transcendentního protipólu v neteistických náboženstvích jsme si již všimli. Naproti tomu teistická náboženství příležitostně dávají vědět, ne tak na úrovni každodenního projevu jako spíše v rovině filozofických a teologických úvah, že personalistická řeč o Bohu není jednoznačná a že je vždy na místě určitá zdrženlivost. Transcendentno pro ně zůstává tajemstvím a vedle osobních charakteristik (Pán, Otec, Tvůrce, Dárce, Soudce) o něm užívají neosobních výrazů (Pravda, Světlo, Život, Cesta, Zákon, Moudrost, Plnost, Pramen). Teistické a neteistické pojetí je zřejmě v náboženstvích do značné míry věcí převažující tendence a liší se i uvnitř alespoň některých náboženství podle stupně náboženské reflexe.

Někdy se odlišují náboženství *prorocká a mystická*. Těchto výrazů se přitom neužívá v jejich původním a plném smyslu. Jde vlastně o dělení podle vztahu ve světské společnosti.

Mystická náboženství ve smyslu tohoto dělení by měla být ta, která vedou své stoupence od hmoty, těla, přírody a dějin ke skutečnosti duchovní a božské. Svět, v němž žijeme a který bezprostředně zakoušíme, není pravý. Je buď klamem, nebo je sice skutečný, ale beznadějně špatný, nenapravitelný. Nemá smysl pokoušet se něco v tomto našem světě zlepšovat.

Prorocká náboženství začínají u duchovní a božské skutečnosti a to, co v kontaktu s ní načerpávají, přenášejí do životních situací. Nemusí hned jít o postavu *proroka* či proroků, tedy Božích mluvčích. I náboženské společenství jako takové může prorocké poslání vzít za své. Prorocká náboženství chtějí napravovat vztahy mezi lidmi, sociální struktury, případně i vztah k mimolidskému světu. Za mystická bývají pokládána náboženství Orientu.

Religiozita je typickým předmětem mezioborového zájmu. Religionistika se podílí na výzkumech společně s demografií, sociologií, sociálními a kulturními antropologií a politologií. Někdy jen interpretuje jejich výsledky. Pokud výzkum nekoncepuje, bývá omezena jednostranností původního odborného zájmu, který se do nich obvykle promítá. Nenachází v nich všechny údaje, které by potřebovala ze svého hlediska.

Religiozitou rozumíme přítomnost náboženství v populaci. Je to míněno jednak kvantitativně, tedy nakolik jsou náboženství nebo nějaké náboženské prvky přítomny

v populaci, jaký v ní mají vliv, a jednak kvalitativně, tedy jaká je religiozita obsahově, respektive jak je prožívána a jak ovlivňuje život lidí. Religiozitu samu nelze kvantifikovat, její kvantitativní aspekt je spíše souhrnem různých dílčích údajů.

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Ivan O. Štampach píše o religionistice jako o oboru neutrálním, nepředpojatém. Co to znamená ve výsledku? Součástí státní ideologie marxismu – leninismu v bývalém Československu byl i tzv. „vědecký ateismus“. Vyhledej o něm v elektronických zdrojích informace.
2. Religionistika se může dostat do určitých potíží (jako některé jiné společenské vědy), pokud nekriticky přijme metodologii pozitivismu. V čem mohou tyto potíže spočívat?
3. Co rozumíte pod pojmem *transcendentní skutečnost*. Může taková realita vůbec existovat? Nejde jen o fiktivní konstrukt?
4. Co je numinózní zkušenost s transcendentní skutečností?
5. Není „iracionální“ dělit náboženství na teistická a neteistická?
6. V čem spočívá odlišnost mystických a prorockých náboženství?
7. Proč nelze (dle Štampacha) religiozitu kvantifikovat, když počty věřících lidí lze statisticky vyjádřit?

Zdroje:

ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-384-0, str. 16, 19, 30, 32, 39, 43, 45